

We concurreren ons dood

Koen Dille

"Als iedereen tegen iedereen concurreert dan heeft het begrip concurrentievermogen uiteindelijk geen enkele betekenis meer." Dat schrijft de Groep van Lissabon in haar rapport 'Limits to Competition'(1). Een paar regels verder citeert het rapport de voormalige secretaris-generaal van de OESO, Emile Van Lennep. Die drukt het wat plastischer uit: "Tegen wie zou de OESO, als geheel, nog concurrentiëler moeten zijn? Tegen de wereld van de ontwikkelingslanden? Tegen de maan?" Als de tekenen niet bedriegen, dan wordt de concurrentie het hot item van de volgende jaren.

Lapidaire leugen.

Dit concurrentiedebat komt als een geschenk uit de hemel. Al veel te lang voelde de linkerzijde zich in het defensief gedrongen tegenover de populistische kreten, de simplistische fabels en de ronduit racistische slogans waarmee de rechterzijde ons de hersens spoelt. "Het hele politieke bestel is verpacht aan drukingsgroepen, opgedeeld in baronieën, verlamd door bureaucratie, verstikt onder absurde reglementen, verkocht aan corrupte politici. Alleen een partij van vrije burgers die nergens bij zijn aangesloten zal u uit dit moeras redden." Zo klinkt het bij de liberalen. "Onze arbeidskosten zijn te hoog omdat we zoveel moeten afdragen aan een sociale zekerheid die met ons geld morst. Geef ons goedkopere en flexibeler arbeiders en de werkloosheid is zo opgelost" luidt de gladdelocica van de werkgevers. Nog het moeilijkste van al om te weerleggen is de lapidaire leugen "Eigen volk eerst". Het werkt op den duur ontmoedigend als elk betoog, hoe goed ook onderbouwd, op zoveel demagogie afschampt.

Sinds kort dient zich een nieuwe mythe aan: de competitiviteit. Vandaag blijkt dat de sleutel tot het paradijs. Als wij ons concurrentievermogen kunnen handhaven, dan kan de wereld rondom ons gerust vergaan. Ons kan niets overkomen.

Alweer een holle leuze. Maar nu dreigt ze zich te keren tegen wie er zich van bedient. Dit maal valt het niet moeilijk voor de linkerzijde en haar organisaties om haar opvattingen duidelijk te maken. In een concurrentiestrijd kan er uiteindelijk maar één enkele winnaar zijn. Alle anderen zijn verliezers. "Eerst de Anderen yersmachten zodat de Namen het daarna onder elkaar kunnen uitvechten" legt De Standaard (27 januari) de topmanagers van IBM en Compaq in de mond. Met die Namen bedoelt men het handvol computerreuzen (IBM, Apple, Compaq en nog een paar). "De Anderen" slaat uiteraard op de zwerm fabrikanten van clonen, die het de Namen zo lastig maken. De boodschap is duidelijk. Hoe talrijker de deelnemers aan dit grimmige tornooi, hoe meer verliezers. Zo eenvoudig is dat.

Vandaag is die rauwe werkelijkheid voor iedereen zichtbaar en tastbaar geworden. Nu gaat het eens niet over clichés of mythen, die hun realiteitsgehalte putten uit het aantal keren dat ze herhaald worden. De waarheid blijkt gewoon uit de dagelijkse ervaring. In dit tornooi is de verliezer uw naaste buur, de eigen man of vrouw, uiteindelijk uzelf. Al wie tegenwoordig werkloos is of het wordt, weet perfect waarom: elders levert men goedkoper. Wie vandaag nog werk heeft, leeft met de gerechtvaardigde vrees dat het morgen wel eens anders kan zijn als de concurrentie verscherpt. Wie de school verlaat constateert dat er al duizenden anderen vruchteloos bezig zijn met naar werk te zoeken, lotgenoten die een gelijkwaardige of zelfs betere opleiding hebben genoten.

Spook.

Geen twijfel mogelijk, de concurrentie zelf is een harde realiteit. De opvatting dat als we allemaal de eigen concurrentiekracht opvoeren, elk van ons dan buiten schot blijft, die opvatting is echter nog altijd een mythe.

Er waart alweer een spook in Europa rond, dat van het onvoorwaardelijke geloof in de concurrentiekracht. Maar er woedt ook een dodelijke ziekte, die van de onverbiddelijke concurrentie. De conclusie ligt voor de hand: de grote opgave voor de linkerzijde in de eerstvolgende jaren is duidelijk te maken dat met een spook geen ziekte te bestrijden valt.

Voor het eerst sinds jaren opent zich voor de linkerzijde een mogelijkheid om haar defensieve stellingen te verlaten. Niet dat de verdediging van de welvaartsstaat overbodig is geworden. Maar nu kan de rechterzijde tenminste ook op haar eigen terrein worden aangepakt. Inimmers, niet de welvaartsstaat blijkt de fundamentele oorzaak te zijn van de economische en maatschappelijke crisis, wel wat de rechterzijde altijd heeft beschouwd als de hoeksteen van het systeem, te weten

de concurrentie. Die is wezenlijk niets anders dan een uitzichtloze, slopende en slopende ziekte.

Hier krijgt de linkerzijde dus ook een kans om zich opnieuw te definiëren. Sinds het uitbreken van de economische crisis stond links alleen nog maar synoniem voor behoud van de welvaartsstaat. De linkerzijde voert een achterhoedegevecht voor iets dat door de feiten achterhaald is, zo luidt het in de geschriften van de rechterzijde.

Paradox.

Een wat onthutsende paradox. Immers, die welvaartsstaat is weliswaar het resultaat van meer dan honderd jaar sociale strijd tegen het kapitalisme, maar hij is evengoed een constructie die datzelfde kapitalisme in staat heeft gesteld om deze eeuw te overleven, alleen al omdat hij heeft gezorgd voor een algemene sociale consensus en voor de disciplinerende van de loontrekkenden. Tijdens de laatste helft van deze eeuw lag de nadruk zelfs vooral op dat tweede aspect. De hoofdbekommernis van de sociale partners - het woord kon niet beter zijn gekozen - was de vrede bewaren en de onvrede bedaren. De welvaartsstaat was geëvolueerd tot een bureaucratische uitwas van een groter machtsapparaat, dat als opdracht had een deel van de geproduceerde rijkdom te herverdelen via loketten waar je alleen terecht kon als je in orde was met lidmaatschapsboekje, kleefstrookjes en correct afgestempelde papieren.

Welnu, het project van de linkerzijde en meer bepaald van de sociaaldemocratie is in de loop van al die jaren verschrompeld tot hoofdzakelijk het uitbouwen en later zelfs nog maar alleen het behouden van die bureaucratische welvaartsstaat. Het onderscheid tussen links en rechts bleek dan ook niet meer werkzaam. Beide waren elkaars burens en partners geworden in het centrum. Ook de linkerzijde scheen niet meer in de maakbaarheid van een andere wereld te geloven. In tegendeel, meer dan de rechterzijde, wanhoopte zij zelfs aan de houdbaarheid van deze wereld.

Indien links het probleem van de concurrentie echter correct aanpakt, krijgen we opnieuw duidelijkheid. De zogenaamde nieuwe breuklijnen in de politiek waar men het vandaag zo graag over heeft, vallen niet tussen enerzijds de aanhangers van materialistische waarden en anderzijds de voorstanders van postmaterialistische waarden. Of beter, als die breuklijnen dan al zouden bestaan, dan illustreert dat alleen maar hoe groot de kloof is tussen wie in het politieke wereldje druk

doende bezig is en het gros van de bevolking, die heel wat dringender dingen om het hoofd heeft.

VUB-socioloog Marc Elchardus constateert in het januarinummer van Samenleving en Politiek, dat de ijveraars voor postmaterialistische waarden, zoals solidariteit, verdraagzaamheid, democratie, persoonlijke autonomie, enz. in grote mate te vinden zijn in kringen van de beter gesitueerden en hoger opgeleiden. Elchardus spreekt van "een nieuwe burgerlijke cultuur". Verwijzend naar de wijk waar, in Antwerpen althans, deze nieuwburgerlijke fauna hoofdzakelijk geconcentreerd zit, zou je kunnen spreken van de Zurenburgerij. "De kans is groot dat naarmate links zich duidelijker profileert in termen van deze nieuwe breuklijnen, zij een steeds groter deel van haar achterban naar rechts drijft" waarschuwt Elchardus. De bevolking herkent zich inderdaad niet in die postmaterialistische waarden van nieuwlinks. Bij gebrek aan een alternatief kiest ze dan maar voor het simplisme, het populisme en de xenofobie van rechts.

De echte breuklijnen.

De echte breuklijn in de politiek loopt tussen hen die overtuigd zijn van de noodzaak om de wereld te veranderen en hen die deze wereld als een natuurlijk gegeven zien waar we ons moeten aan aanpassen. Dat lijkt misschien hetzelfde als de breuklijn tussen materialisme en postmaterialisme, maar dat is niet zo, tenminste als we de begrippen anders invullen.

Wie de wereld als een onveranderlijk natuurlijk gegeven ziet, kan niet anders dan zich aanpassen aan de wetten die verondersteld worden die wereld te beheersen. Niet te verbazen dat naarmate die wereld - ondanks die veronderstelde wetmatigheid - onberekenbaarder lijkt, er nog maar één woord circuleert: flexibiliteit.

Met de wereld veranderen daarentegen bedoelen we inwerken op de economische en maatschappelijke structuren. Allicht moeten we daarmee ook die zogenaamde postmaterialistische waarden in het oog blijven houden, maar het is niet in die vorm dat de mensen hun problemen ervaren en nog minder verwoorden. Uit alles blijkt dat in deze tijd en in deze samenleving de prioriteiten liggen bij heel concrete, aanwijsbare pijnpunten: de dreiging van de werkloosheid, de verloederding van de woon- en leefomgeving, de betaalbaarheid van de dingen en de goede werking van het apparaat. Dat laatste is een term waarmee ik heel algemeen zowel de verschillende bestuurlijke echelons van de overheid bedoel, als de sociale zekerheid, het gerecht, de administratie, enz.

Wie op die manier naar de wereld kijkt, komt allicht ook tot de conclusie dat z'n probleem geresumeerd kan worden in één woord: concurrentie. Inderdaad, hier is een maatschappelijk systeem gegroeid dat om te functioneren maar één voorwaarde stelt: het geld dat men erin steekt moet opbrengen. En dat is niet alleen waar in de economie maar evengoed in alle andere sferen waar mensen met elkaar omgaan: de cultuur, de politiek, het recht, de gezondheid, enz. Als de enige eis is dat het geld stroomt naar daar waar het maximaal rendeert, dan blijft er effectief geen andere mogelijkheid meer over dan concurrentie.

Zoals de groenen erop rekenen dat de belasting van het milieu op den duur zo ondraaglijk zal worden dat uiteindelijk iedereen zich wel zal moeten bekeren tot het groene gedachtengoed, zo moet de linkerzijde de concurrentie als hét thema op de agenda plaatsen in de wetenschap dat in een concurrentiestrijd er maar één kan overleven, waarna die éne meteen het licht mag uitdoen.

Delors.

In december van vorig jaar verschenen twee lijvige documenten waarin geprobeerd werd om vanuit de optiek van de concurrentie de maatschappelijke problemen te benaderen. Er was het Witboek opgesteld door de Europese Commissie onder de leiding van haar voorzitter Jacques Delors (2) en het hiervoor al aangehaalde rapport van de Groep van Lissabon, die onder leiding van de Italiaanse UCL-professor Riccardo Petrella werkt.

Vanzelfsprekend is een rapport zoals dat van Petrella, dat uitgesproken de bedoeling heeft een kritische bijdrage te leveren niet hetzelfde als een beleidsdocument, wat het Witboek van Delors uiteindelijk is. Toch ligt daar niet de oorzaak van de fundamentele verschillen tussen beide.

Terwijl Petrella verwoede pogingen doet om afstand te nemen van de concurrentie-obsessie, die de wereld in haar greep heeft, is voor Delors de concurrentie een neutraal, niet weg te denken kerngegeven van deze wereldsamenleving. De mensen, de regeringen, de maatschappelijke en economische structuren moeten er zich aan aanpassen. Een typisch voorbeeld van het verschil tussen hen die de wereld maakbaar achten en hen die bereid zijn zich in te passen in de vermeende wetmatigheid van die wereld.

Het belang van Delors' Witboek ligt niet bepaald in de concrete voorstellen die erin staan. Iedereen weet ondertussen wat de Europese Raad van 10 en 11 december 1993 daar van heeft gemaakt. Het streefcijfer van 15 miljoen banen

tegen het einde van de eeuw staat nergens meer vermeld. Voorts becijfert Delors dat er 250 miljard ecu's (meer dan 10.000 miljard Frank) investeringen in wegen, telecommunicatie, energievoorziening en milieuprojecten moeten komen. De EU wil er daarvan jaarlijks in totaal 20 miljard zelf verschaffen. Dat bedrag staat ook vermeld in het slotdocument van de Europese Raad. Over die andere 250 miljard ecu's lees je echter niets meer. Hoe concreet die investeringen zullen worden zal de EU in een 'operationeel programma' ooit nog eens uitstippelen, later... Ondertussen hebben de privéinvesteerders echter al meegedeeld dat zij misschien wel geïnteresseerd zijn in die prachtige investeringsplannen, maar dat ze daar liever zelf over beslissen. Delors' "dirigiste visionaries" zien ze eerlijk gezegd niet zo goed zitten.⁽³⁾ Krasser nog, de Britse minister van financiën, Kenneth Clarke, liet doorschemeren dat ook die 20 miljard EU-geld met een flinke schep zout moeten worden genomen.

Wat is dan wel het belang van Delors' Witboek? Interessant is vooral de onderliggende ideologie. De titel trouwens van het witboek is misleidend: Groei, Concurrentievermogen, Werkgelegenheid. Hij suggereert een evenwaardigheid tussen deze drie begrippen, maar dat blijkt absoluut niet uit de inhoud. Dit witboek gaat in eerste instantie over het concurrentievermogen van de EU. Hoe die bedreigd is en wat er moet worden gedaan om ze te herstellen. Groei is daarbij een middel en tewerkstelling weliswaar een belangrijk doel, maar de onmiddellijke bekommernis van Delors is uitgesproken de concurrentiekracht. Op zeker twee derde van de ongeveer 180 pagina's tekst die het witboek telt, stoot je minstens één keer, maar meestal vaker, op woorden zoals concurrentie, concurrentievermogen, concurrentiepositie, concurrent of iets dergelijks. Het lijkt geen obsessie, het is er een.

Ongeïnspireerd.

In de pers zijn de hoofdlijnen van dat Witboek al voldoende aan bod gekomen. (4) Samenvattend zou je kunnen spreken van tweeslachtigheid. Enerzijds is er die concurrentieobsessie. Zij doet de auteurs van het Witboek kiezen voor liberalisering, deregulering, flexibilisering, het drukken van de arbeidskosten, het benadrukken van de noodzaak van economische groei. Anderzijds proef je duidelijk de sociaal-democratische achtergrond van Delors wanneer zijn Witboek pleit voor keynesiaans geïnspireerde overheidsinvesteringen in infrastructuurwerken. Ook Delors' duidelijk oprechte bekommernis om tewerkstelling en milieu zijn toe te schrijven aan diezelfde sociaal-democratische afkomst en dat geldt ook voor zijn gehechtheid aan het sociaal overleg. Een "drastische verlaging van de lonen of grote ingrepen in de sociale zekerheid" vindt hij al evenmin een oplos-

sing. Misschien staat het er niet met zoveel woorden, maar het Witboek gelooft wel degelijk in een soort Europees sociaal pact.

Letterlijk staat er wel "wondermiddelen bestaan niet". Een tot de draad versleten formule, die in feite betekent dat men het gewoon niet weet. Of beter dat men zich niet in staat acht om ook maar iets aan de bestaande maatschappelijke en economische structuren te wijzigen. Dat men, gegeven die structuren, niet anders kan dan roeien met de riemen die het systeem ter beschikking stelt. En die riemen vallen wel heel kort uit. Naast de al vermelde keynesiaanse oplossingen heeft het Witboek niet meer te bieden dan betere beroepsopleiding, betere verdeling van de arbeid, klusjesdiensten, subsidies aan bedrijven die mensen in dienst nemen, steun aan KMO's, milieuheffingen om dat alles te betalen, en ga zo maar voort. Inderdaad, geen wondermiddelen. Verder blijkt uit dat Witboek nog een optimistisch geloof in technologische vooruitgang en verwacht men veel van wetenschappelijk onderzoek.

Maar, zoals al gezegd, dit Witboek gelooft in de eerste plaats in de concurrentie. Concurrentie, niets dan de concurrentie, om een andere sociaal-democraat te parafaseren, die zestig jaar eerder in gelijkaardige omstandigheden naar oplossingen zocht. Merkwaardig is bovendien de manier waarop dat concurrentiedenken gepopulariseerd wordt. Steeds opnieuw wordt ons voorgehouden dat het vooral de jonge geïndustrialiseerde landen uit Zuid-Oost Azië en de landen van het voormalige sovjetblok zijn die ons zo bedreigen. Toch blijkt de werkelijkheid, dat de lidstaten van de Europese Unie in de eerste plaats met elkaar handel te drijven. Zo'n massale bedreiging vormen die goedkope loonlanden dus nu ook weer niet. En zelfs als dat al zo zou zijn, dan zullen de maatregelen die Delors' Witboek aanbeveelt daar zeker niet veel aan veranderen aangezien het uitdrukkelijk elke drastische loonsverlaging verwerpt. Als elke lidstaat echter op aanraden van Delors zijn arbeidskrachten beter gaat opleiden, gaat investeren in betere technologie, zijn KMO's beter op de markt gaat afstellen, enz., dan krijg je alleen maar een scherpere concurrentie van de lidstaten onderling. Dat is op z'n minst gezegd wel een heel vreemde doelstelling voor een Europese Gemeenschap die zich nog maar pas tot een Unie heeft geproclameerd.

Zo ongeïnspireerd als het Witboek van Delors is, zo verfrissend leest het rapport van de Groep van Lissabon "Limits to competition". Aangezien dit rapport onder leiding van Riccardo Petrella tot stand kwam, gebruiken we in het vervolg ook zijn naam als we in feite de Groep van Lissabon bedoelen.

Petrella.

Petrella - of de Groep van Lissabon dus - vindt dat de wereld op een keerpunt is beland. Op zich is zoiets natuurlijk niets bijzonders aangezien er in elke epoque bosjes cultuurfilosofen, maatschappijcritici, zieners en predikers opstaan die het einde van hun tijdperk voorspellen. De originaliteit van Petrella is echter dat hij zijn visie baseert op een fundamentele kritiek van de concurrentie, die toch al bijna twee eeuwen het kernstuk uitmaakt van ons officiële wereldbeeld. Terwijl Marx zijn kritiek opbouwde vanuit de onoplosbare belangentegenstelling tussen de arbeidersklasse en de bezitters, ziet Petrella een onleefbare wereld opdoemen waarin een tot instituut en credo verheven concurrentie alle maatschappelijke en economische structuren en alle menselijke verhoudingen overwoekert c.q. vernietigt. Waar Marx een internationalist is, kun je Petrella een mondialist noemen. De problemen rijzen niet meer tussen de staten maar omvatten de hele wereld. Ze kennen geen grenzen. Grenzen en staten zijn constructies uit een ander tijdperk. Economie, haar vehikel de techniek en haar boze geest, de concurrentie, kennen al evenmin staatsgrenzen.

We moeten om te beginnen onze denkpatronen veranderen. Een aantal simpele ideeën om de wereld te begrijpen doen het niet meer.

Zo geeft de klassieke indeling van een arm zuidelijk en een rijk noordelijk halfrond de huidige complexiteit niet meer weer. De derde wereld is hopeloos versnipperd en heeft geen politieke stem meer. Bovendien ontwikkelen er zich in de rijke wereld ook structurele haarden van armoede. Omgekeerd bestaan er in de arme wereld eilanden van materiële rijkdom en economische successen, die probleemloos aansluiting vinden bij het selecte clubje van westerse industrielanden.

Verder zit het kapitalisme niet meer vastgeankerd in nationale structuren. Zij die rijkdom produceren, het kapitaal verschaffen en controleren, zitten meer en meer verspreid over de hele wereldbol. Stilaan begint men ook in te zien dat die wereldbol niet onbeperkt exploiteerbaar is, dat zijn fysisch draagvlak begrensd is.

In die veranderde of veranderende wereld krijgt de oude welvaartsstaat zware klappen te incasseren. Gebieden buiten de traditionele westerse wereld, zoals Japan, Zuid-Oost Azië of Zuid-Amerika, die zich tot het kapitalisme hebben bekeerd, zijn niet bezig met een eigen welvaartsstaat op te bouwen. Zelfs al zouden ze het willen proberen, de concurrentie belet het ze. De grootste uitdaging van de volgende twintig jaar wordt in dat verband de werkgelegenheid.

Globalisatie.

Je kunt maar echt inzicht krijgen in al deze problemen en in nog zoveel andere, als je ze bekijkt op hun ware grootte, namelijk als wereldproblemen. Die problemen zijn echter niet alleen economisch en maatschappelijk. Ze zijn ook van morele en intellectuele aard. Er is de desoriëntatie in deze onbegrijpelijk geworden wereld, die bevolkingen hun heil doet zoeken in "localisms, social intolerance and exclusion". Er is de technologie die nu ook o.m. greep heeft gekregen op de geesten, op de informatie en de communicatie, die ons bewustzijn kneedt maar waarvoor nog geen ethische of legale normen bestaan.

Zo'n wereld stevent regelrecht af op een algehele oorlog. Het gaat echter om "a new type of war, the competitive techno-economic war for global leadership." Concurrentie en oorlog, ze behoren tot dezelfde familie. In deze nieuwe wereld gaat de perversie zo ver dat ze niet eens meer een middel zijn maar een doel op zichzelf.

Globalisatie is voor Petrella het kernbegrip. In het Nederlands riskeert het woord de lezer te misleiden, want die denkt waarschijnlijk in de eerste plaats aan overkoepelend, algemeen of zoiets. Bij Petrella verwijst het woord letterlijk naar de wereldbol, de globe dus. Alle belangrijke veranderingen zijn globaal, doen zich over de hele wereld voelen. Ze engageren die hele wereld. Als er oplossingen zijn dan kunnen ze maar globaal zijn, willen ze iets uithalen.

Marx stelde al zijn hoop in de internationale klassesolidariteit. Bij Petrella wordt dat "the logic of the global commons". Je zou dat kunnen omschrijven als een nieuw soort bewustzijn dat z'n oorsprong vindt in een wereldwijd besef, los van onze klassesituatie, dat ons gemeenschappelijk goed - in de Middeleeuwen zou men 'meent' zeggen - bedreigd is. We weten onszelf in gevaar omdat de planeet waarop we leven, die ons letterlijk alles moet verschaffen, zelf in gevaar verkeert. Het doet even denken aan de filosofie van dat éne wankele bootje waar we allemaal inzitten, een filosofie die de rechterzijde zo graag predikt met de bedoeling al wie geen goed plaatsje heeft bemachtigd, te ontraden om te gaan schommelen. Voor Petrella echter is dat nu juist wel een reden om er iets aan te doen. Je kunt je natuurlijk afvragen waarom dan precies Petrella's visie het zou halen als hij zelf beweert dat macht om ons bewustzijn te kneden bij de anderen berust.

En wie zijn die anderen dan? "De heersende cultuur is degene die bepaald en gevormd wordt door bedrijven." Inderdaad, de wereldwijde bedrijven, dat zijn volgens Petrella de grote acteurs in dat globale systeem. "Global firms" noemt hij

eerder wereldomspannende netwerken van multinationals. Een derde van de wereldhandel verschijnt niet meer in de statistieken omdat hij zich afspeelt binnen die netwerken. Meer en meer vormen die global firms de spil van de belangrijke beslissingen. Volgens Petrella is die global firm "replacing public authorities as the leading actor in directing and controlling the world economy". Een beetje verder luidt het: "the enterprise is in the process of becoming the organisation ""governing"" the world economy, with the support of ""local"" states, which may be as small as Denmark or as large as the USA." Staten hebben nog maar als enige opdracht die global firms te voorzien van een prettig zittend administratief, regelgevend en institutioneel kader. "De facto, therefore, the enterprise privatises (and internationalizes for its own purposes) the social role of the state."

Die globalisatie verloopt echter niet homogeen. Ze voltrekt zich eigenlijk maar in drie gebieden: West-Europa, Noord-Amerika en Japan met de Nieuwe Industrielanden van Zuid-Oost-Azië. De Triade in Petrella's vocabulaire. De rest van de globe is daar aan ondergeschikt en moet zelfs op den duur afhaken. ("de-linking")

Dat ziet er dus niet zo goed uit. Een dergelijke wereld kan volgens Petrella de volgende twintig jaar in drie mogelijke richtingen evolueren. Ofwel gaan de dinosaurussen van de Triade elkaar te lijf in een verschrikkelijke concurrentiestrijd, met als gevolg dat dus weer nieuwe slachtoffers zullen moeten afhaken. Ofwel komen we tot een soort globaal bestand: de pax triadica. Ofwel, en dat wordt Petrella's optie, krijgen we een "global governance", een soort werelddemocratie.

Kritiek.

Petrella besteedt een belangrijk deel van z'n rapport om uit te leggen wat er fundamenteel verkeerd is aan concurrentie. Het is een ideologie geworden. Van middel is ze een doel geworden. Globaal en uiteindelijk kan ze niet werken. Alleen op korte termijn en op micro-vlak bereik je er iets mee. Intellectueel hoeft hij ons niet te overtuigen. We weten het al lang. Concurrentie is een rat race. Petrella schiet echter schromelijk tekort in zijn structurele analyse van de concurrentiesamenleving. Hij borstelt een schitterend tableau van het bestaande wereldkapitalisme. Geen enkel element ontsnapt aan zijn aandacht. Hij heeft letterlijk alles gezien. Maar dat een economisch systeem zoals het kapitalisme gewoon niet anders kan dan concurreren, zo ver gaat hij niet. Een systeem dat voor de markt produceert, móét concurreren. Concurrentie is de strijd - oorlog zegt Petrella terecht - voor het veroveren en het behoud van markten. De zwakke plek van Petrella's rapport is met andere woorden het ontbreken van een fundamentele

Petrella's rapport is met andere woorden het ontbreken van een fundamentele kritiek op dat bestaande wereldkapitalisme, dat hij nochtans zo suggestief beschrijft. Hij glijdt zedig heen over de machtige oligarchieën die dit systeem in handen hebben.

Daarom verliest ook zijn oplossing een groot deel van haar kracht en geloofwaardigheid. Met een nogal idealistisch optimisme ziet Petrella overal in de wereld een nieuw soort burgermaatschappij ontstaan. Overal ter wereld hebben miljoenen mensen zich geëngageerd in vredesbewegingen, milieuactivisme, vrouwenorganisaties, enz. Er is vast en zeker een soort verlichte elite, "the globalising enlightened ""oligarchies"", die toch ook moet inzien dat het zo niet verder kan. En dan zijn er ook nog "wat one may call the ""in-charge-of-the-World-Common-Interest-Organisations"" waarbij Petrella denkt aan organisaties als de UNESCO, de FAO, de ILO, de WHO, de UNCTAD, enz. Dat zou allemaal moeten leiden tot een soort voorlopig UNO-achtig coöperatief wereldbestuur dat een aantal dringende programma's prioritair moet realiseren, zoals zien dat de armsten in de wereld tussen dit en 25 jaar over een woning beschikken, toegang hebben tot water en energie. Verder moet er werk gemaakt worden van AGENDA 21, dat in juni 1992 op de Wereldconferentie van Rio de Janeiro werd overeengekomen en moeten er ook nog contracten worden opgesteld om tot een echte democratische wereldregering te komen en tot een wereldomspannende multiculturele tolerantie. Ik wil wel, maar zonder een keiharde strijd tegen de **wortels** van de concurrentie zal het niet gaan.

Petrella's verdienste ligt vooral hierin dat zijn groep een belangrijke stem laat horen in het stilaan op gang komende debat rond de concurrentie. Er ligt in dat debat voor de linkerzijde een unieke kans. Als ze er in slaagt de maatschappijkritiek te concentreren op dat debat, en dat moet gezien de huidige sociaal-economische problemen niet zo moeilijk zijn, dan zal ze dat debat ook beheersen. De linkerzijde moet doen wat Petrella verwaarloosde: een structurele kritiek van de concurrentie maken. Dan zal het ook afgelopen zijn met het misleidende, de aandacht afleidende en alles verhullende geklets over materiële en immateriële waarden.

NOTEN

- (1) The Group of Lisbon, Limits to Competition, a peniminary report, Uitg. Gulbenkian Foundation, Lissabon 1993.

- (2) Commissie van de Europese Gemeenschappen, Groei, Concurrentievermogen, Werkgelegenheid. Naar de 21e eeuw: wegen en uitdagingen. Witboek. Brussel, 5 december 1993.
- (3) The Economist, 15-21 januari 1994.
- (4) De Standaard van 6 en 9 december 1993, The Economist van 11 december 1993.